

FAİK ALİ OZANSOY'UN ŞİİRLERİNİN TEMATİK OLARAK İNCELENMESİ

Raşit KOÇ*

ÖZET

Fâik Ali Ozansoy, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti dönemi Türk edebiyatının önemli isimlerinden biridir. Bu dönemlerde Türk edebiyatının büyük şairleriyle aynı ortamı paylaşan şair, çağdaşları gibi etki altında kalmamış kendi üslubunu oluşturmuştur. Eserlerinde dönemin sanat anlayışının etkileri görülür. Bu çalışmanın amacı, Fâik Ali'nin eserlerini tematik olarak inceleyerek şairin edebiyatımızdaki yerini ve önemini tespit etmektir.

Anahtar Kelimeler: Türk edebiyatı, Fâik Ali Ozansoy, şiir, tema.

THEMATIC INVESTIGATION OF FAİK ALİ OZANSOY'S POEMS

ABSTRACT

Fâik Ali Ozansoy is one of important names in Servet-i Fünûn and Fecr-i Âti periods of the Turkish literature. Sharing same ambience with the great poets of the Turkish literature in this period, Fâik Ali wasn't not affected like his contemporary. Instead he has set up his own style of writing. The effects of artistic movement appear in his works. This study aims to investigate Fâik Ali's poems and to determine in his role and importance in the Turkish literature.

Key Words: The Turkish literature, Fâik Ali Ozansoy, poem, theme.

---

*Yrd. Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türk Dili/ Türkçe Öğretimi, rasitkoc@yyu.edu.tr.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Giriş

Divân Edebiyatının uzun yıllar süren hâkimiyetinden sonra edebiyatımızda Tanzimatla meydana gelen zevk değişikliği ve batıya yönelmeyle birlikte eski edebiyata ait olan özelliklerin yerini yeni nazım şekillerine ve konulara bıraktığı gözlenir. Bu bağlamda batılılaşma yolunda başlatılan girişimlere paralel olarak özellikle Fransız edebiyatının Türk edebiyatına tesiri olur. İlk önce tercüme eserlerle başlayan bu etkileşim, yeni türlerin iyice tanınmasıyla ve kabul görmesiyle yerini telif eserlere bırakır.

Batıdaki ilerlemeyi ve teknolojik yenilikleri incelemek üzere yurt dışına gönderilen devlet adamlarının dönüşlerinde buradaki izlenimlerini yansıtan eserler vermeleri ve batılı hayat tarzının tanınmaya başlaması insanların batıya ilgi duymalarına neden olur. Bu tesir, Encûmen-i Dâniş ve Tercüme Odası gibi kurumların tercüme yoluyla dilimize kazandırdığı eserlerle günden güne kendini hissettirir. Bu arada yurt içinde yayınlanan yerli ve yabancı gazetelerde yer alan Avrupaî hayat tarzını tanıtan yazılar halkın ve özellikle aydın kesimin yaşantılarında yenilikler yapmalarına neden olur.

Yeni bir yönetim anlayışının oluşmasıyla insanların beklentileri de değişmeye başlar. Bu zihniyet farklılaşması dönemin süreli yayınlarda ve edebî eserlerinde bariz bir şekilde görülür. Yapılan olumlu değişiklikler zaman zaman kesintiye uğrasa da devrin aydınlarınca desteklenir.

Tanzimat döneminde Şinâsi ile başlayan şiir alanındaki şekil ve muhteva değişikliği Ziya Paşa ve Namık Kemal gibi edebiyatçılar tarafından da benimsenir. Şinâsi'nin, Reşit Paşa'ya yazdığı kasidesi, Namık Kemal'in "Hürriyet Kasidesi" bu değişik söyleyiş tarzının ilk örnekleridir.

Tanzimat'ın ikinci nesli, Şinâsi ve Namık Kemal'in "sanatı toplumun emrine verme" düşüncelerin zıddına "sanat için sanat" düşüncesiyle hareket eder. Recaizade Ekrem'le başlayan bu ikinci nesil, Fransız edebiyatının da tesiriyle Servet-i Fünûn'da daha belirgin olarak işlenecek olan "aşk" ve "tabiat" konuları şiire dâhil olur. Bu dönemde batılılaşma hareketlerinin öncülerinden biri de Abdülhak Hamit'dir. Bu özelliğiyle Hamit'in Servet-i Fünûn neslini ve bilhassa Fâik Ali'yi etkilediğini görürüz. Fâik Ali, Hamit'e hayrandır. İlk eserlerinde bu tesir açıkça kendini gösterir.

Edebiyatımızda Tanzimat'la başlayan yenileşme hareketleri değişik boyutlar kazanarak Servet-i Fünûn döneminde de devam etmiştir. Edebiyat alanında eskiye ait şekil ve konuların değişmesi, yeni nazım şekillerinin kullanılmaya başlanması, konu değişiklikleri

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

gibi birçok yenilikten dolayı bu devreye “Edebiyat-ı Cedide” denilmiştir.

Yayınlandığı ilk yıllarda bir fen dergisi niteliğinde olan Servet-i Fünûn, Tevfik Fikret'in başkanlığında bir edebiyat dergisi halini alır. Böylece yenilik taraftarı edebiyatçıları bir çatı altında toplayarak bir edebî hareket, ekol haline gelir.

Bu yeni harekete mensup olan edebiyatçıların amacı “sanat için sanat” yapmaktır. Şiirlerinde Fransız edebiyatından etkiler taşıyan yeni edebiyatçılar klasik nazım şekillerini de değiştirerek duygularını daha rahat yansıtmak için serbest müstezad, sonnet, terzarima gibi nazım şekillerini kullanırlar.

Servet-i Fünûn edebiyatçılarının eserlerinde ağır, “mutantan” bir dil kullandıkları görülür. Arapça ve Farsça terkipler bir hayli fazladır. Şiirlerinde cümleler bir kaç mısra da devam eder ve mısra ortasında biter. Konu olarak da şiirde yenilik yapan Edebiyat-ı Cedide’ciler, kadın, aşk, aile, tabiat ve ferdi bunalımları işleyen şiirler yazarlar. Şiirlerinde ve romanlarında (Maî ve Siyah) hayal-hakikat çatışması yaygın olarak görülür.

Nesir alanında Halid Ziya, Mehmed Rauf başta olmak üzere roman ve hikâye türlerinde örnekler verilir. Nesir dilinde de şiir gibi süslü ifadeler bir hayli fazladır.

Bu topluluğun kurucusu olan Tevfik Fikret aynı zamanda topluluğun en etkili ismidir. Servet-i Fünûn topluluğunda bulunan şairlerin bir kaç tanesi hariç çoğunluğu onun yolundan gitmeye çalışmış ve tesirinde kalmıştır. Cenab Şahabeddin ve Süleyman Nazif gibi kendini ispatlamış isimlerden başka bir de şairimiz Fâik Ali bu tesirin dışında kalır.

Genç yaşta bu topluluğun bir mensubu olan Fâik Ali, eserlerinde Servet-i Fünûn’un bütün özelliklerini gösterir. 1908 yılından sonra bir ara Fecr-i Âti topluluğuna da reislik eden şair, ölümüne kadar edebiyatla olan ilgisini koparmaz. Bu yüzden Türk edebiyatının değişik dönemlerini görme imkânı bulur. Şair, fiilen içinde yer aldığı Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti dönemleri arasında bir bağ kurar.

Bu çalışmada, Türk edebiyatının yenilik arayışları içerisinde olduğu bir dönemde ürünler veren Fâik Ali’nin eserlerinde hâkim olan başlıca temaların neler olduğu tespit edilmek istenmiştir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Şiirlerinde hâkim olan temaları incelemeden önce şairin hayatı ve eserleri hakkında kısa bir bilgi vermenin uygun olacağını düşünüyoruz.

Hayatı

Fâik Ali, anne ve baba tarafından birkaç nesil şâir yetiştirmiş bir aileye mensuptur. Fâik Ali, ailesinden bahsederken, Seyyid Nesîmi'yi de dedeleri arasında sayar. Oğlu Munis Fâik, şâirin “Nedim ve Lâle Devri” adlı manzum piyesini basıma hazırlarken şu bilgiye yer verir.

“Bu kitabı yazanın dedelerinden ve en büyük Türk şâirlerinden Nesimi, Sultan Orhan zamanında yaşamış, aslen Diyarbakirlidir”¹

Fâik Ali'nin babası Said Paşa, dedesi Süleyman Nazif ve dedesinin babası divan sahibi İbrahim Cehdi Efendidir. Şâir Hâmi, Fâik Ali'nin ana tarafından büyük dedelerindedir.²

Babası Osmanlı ediblerinden faziletli, tarihçi, hikmet sahibi yüksek bir zattır.³ Öğrenimini Diyarbakır da görüp Arapça, Farsça ve Fransızca öğrendikten sonra Diyarbakır mektupçu kaleminde yetişmiştir. 1868 yılında Diyarbakır mektupçusu, 1872 yılında Paşalık rütbesiyle birlikte Mamuretülaziz (Elazığ) Mutasarrıfı olur. Sonraları Maraş, Mardin ve Muş Mutasarrıflıklarında bulunur. 1881 yılında emekliye ayrılır. Kendisini yazı hayatına verir. Fakat 1888 yılında II. Abdulhamit tarafından Rumeli Beylerbeyliği rütbesiyle Muş Mutasarrıflığına atanır. Mardin mutasarrıfı iken 1891 yılında Mardin de 59 yaşında vefat eder.⁴

Annesi de babası gibi köklü bir aileye mensuptur. Şâirin kardeşi Süleyman Nazif (dedesiyle aynı adı taşımaktadır) annesi tarafından dedesinin Akkoyunlu devletinin en kıymetli istinâdgahı olan (Hindi) adlı bir Türk aşiretinin reisi olduğunu söyler.⁵ Yine Fâik Ali'nin şâir Hâmi'yi anne tarafından akrabası olarak zikrettiğini de hatırlarsak anne ve babasının köklü ailelere mensup olduklarını söyleyebiliriz.

¹ Fâik Ali Ozansoy, *Nedim ve Lale Devri*, 1950, s.4.

² age, s. 85.

³ Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri C. II*, İstanbul, 1972, s. 362.

⁴ M. Orhan Bayrak, *Osmanlı Tarih Yazarları*, İstanbul, 1982, s.83.

⁵ Şuayb Karakaş, *Süleyman Nazif*, Ankara, 1988, s.38.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Doğumu ve Çocukluğu

Fâik Ali 10 Mart 1876 yılında Diyarbakır'da dünyaya gelmiştir.⁶ Çocukluğunu Diyarbakır'da geçiren şâir, ibtidai, rüşdi ve kısmen idadi tahsilini burada gördükten sonra İstanbul'a gelir. Mülkiye Mektebi'ne girerek lise ve yüksek tahsilini tamamlar. 1901 yılında Mülkiye'yi bitirir.⁷

Şâirin ilk memuriyeti ağabeyi Süleyman Nazif'in mektupçu olarak görev yaptığı Bursa Maiyet memurluğudur. Daha sonra sırasıyla Sındırgı, Burhaniye, Pazarköy ve II. Meşrutiyetin ilanıyla Mudanya kazaları kaymakamlığında bulunur. Daha sonra da Midilli mutasarrıflığına tayin edilir.

Balkan Savaşı sırasında Kırşehir mutasarrıflığına atandıysa da gitmez. Daha sonra Beyoğlu, Üsküdar ve Kütahya mutasarrıflıklarında bulunur. Kütahya'dan Gelibolu'ya atanır. Fakat oraya gitmeyerek Dahiliye Nezareti Heyet-i Teftişine Başkatibi Kitabeti'nden tekrar Beyoğlu mutasarrıflığına ve mütarekeden sonra Diyarbakır valiliğine tayin edilir (1919). Birkaç ay sonra istifa ederek İstanbul'a gelir. Dahiliye Nezareti müsteşarlığına tayin edilir.⁸ Fakat Dahiliye Nazırı Ahmed Reşid'le anlaşamaz ve 1920 nisanında görevinden ayrılır.

Şâir, Hüseyin Nazım'ın (Ahmed Reşid) yolsuzluklarda bulunduğu Abdülhak Hamit'in Viyana'da sefil bir hayat sürmekte olduğu bir zamanda yazmış olduğu "Şâir -i Âzam'a Mektup" adlı eserinde dile getirir.

Fâik Ali, bu eleştirileriyle bize aynı zamanda içinde bulunduğu dönemin çarpık yönlerini de gösterir.

Fâik Ali, Dahiliye Nezareti'ndeki görevinden 1920 yılında ayrıldıktan sonra 1933 yılına kadar öğretmenlik yapar. Bu tarihler arasında Saint Benais Fransız Koleji'nde Türkçe ve Mülkiye Mektebi'nde de Fransızca dersleri verir.

Şâir, 1933 yılında oğlu Munis Fâik'le beraber Ankara'ya gelir. Bu tarihten sonra öğretmenliği de bırakır. Kendisini edebiyata verir. 1936 yılında oğluyla beraber "Marmara" dergisini çıkarmaya başlar. Fakat bu dergi uzun ömürlü olmaz. Sadece on sayı yayınlanır.

⁶ İbnülemin M. Kemal İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, C. I. İstanbul, 1988, s.359.

⁷ ay.

⁸ ay.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Yaşadığı dönemde Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti başta olmak üzere edebi hareketlerin içerisinde yer alan şâir, 1 Ekim 1950’de geçirdiği bir kalp krizi sonucu hayata veda eder. Kendi isteği üzerine cenazesi İstanbul’a götürülerek çok sevdiği ve edebi kişiliğinin oluşmasında büyük tesiri olan Şâir-i Azam Abdülhak Hamit’in yanına defnedilir.

Şâir, Servet-i Fünûn’daki bazı yazılarını “Zahir” müstear adını kullanır.⁹

Eserleri

1. Fânî Teselliler

1908 yılında basılan bu ilk eser, 8 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler: Hasbihal, Neşait-i Garam, Tabiat, Kainata Karşı, Hafayâ-yı Leyâl, Dicle, Elhân-ı Perişan, Elhân-ı Fenâ başlıklarını taşımaktadırlar.

Şâir, eserine neden bu ismi verdiğini şöyle ifade eder: “Eserlerimin çok yaşamayacaklarına ise en evvel ve en ziyade ben kaani olduğum için ilk şiirler mecmuama “Fânî Teselliler” adını verdim.¹⁰

2. Temâsil

1912 yılında yayınlanan bu eser takdim mahiyetinde olan Hasbihal’le başlar. Bu şiirden sonra “Mehasin” adındaki birinci bölüm “Süleyman Paşa-zade refik-i müşfikim Sâmî’ye” takdimiyle sunulur.

Bu bölümü Süleyman Paşa-zâde Samî’ye ithaf etmesinin sebebini şâir, “Temâsil’in Mehâsin” ünvanı altında toplanan bu kısmı benim kadar sana da aiddir. Çünkü o güzelliklerin birçoğunu beraber temaşa etmiş, beraber duymuş, beraber düşünmüş, hatta beraber sevmiştik...”¹¹ Cümleleriyle dile getirir.

Mehâsin, 23 şiirden oluşur. Bu bölümden sonra Aşk ve Tabiat adını taşıyan ikinci bölüm başlar. Buradaki şiirler de kardeşi Süleyman Nazîf’e ithaftır. Bunlar, tabiatın ağırlıklı olarak işlendiği şiirlerdir. Öyle ki şiirlerin ismi “Fırtına ve Dalgalar”, “Çamlar”, “Tulu”, “Gurub”, “Badiyelerde” gibi tamamıyla tabiat hadiselerine ve

⁹ Mazhar Kükey, **Fâik Ali Ozansoy**. Basılmamış Lisans Tezi, Ankara, 1951, s. 10.

¹⁰ Nedim ve Lale Devri, s. 6.

¹¹ Fâik Ali Ozansoy, **Temâsil**, İstanbul, 1912, s.9.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

manzaralarına mahsus isimlerdir. Bunlardan “Badiyelerde” şiiri Cenap Şehabeddin’e yazılmıştır

Kitabın ikinci kısmının “Aşk ve Tabiat” ismini taşıması hem Fâik Ali’nin eğiliminden hem de Servet-i Fünûn edebiyatının karakteristik özelliğinden kaynaklanır.

Zirâ Türk edebiyatında bu temaların ağırlıklı bir şekilde ele alınması Tanzimat’ın ikinci nesliyle başlayarak Servet-i Fünûn döneminde en yoğun halini alır. Bu dönem şairlerinin aşk derecesinde bir tabiat tutkuları vardır. Fâik Ali, bu tutkusunu dile getirmekte dönemin büyük şâirlerinden geri kalmaz.

3. Elhân-ı Vatan

1913 yılında ilk baskısı yapılan bu eser oğulları Süleyman Munis’le, İbrahim Cehdi’ye ithaftır ve yirmi şiirden oluşmaktadır. 1917 yılında yapılan ikinci baskı ise “Çocuklarıma” başlığıyla tüm çocuklarına ithaf olunmuştur.

Bu kitabın ilk şiiri “Genç Şâirlere” başlığını taşır. Fâik Ali devrin psikolojisine uygun olarak genç şairlerden milli terennümler ister.

36 şiirden oluşan bu ikinci baskıda Fâik Ali’nin millî ve hamasî duygularını terennüm eden şiirler bulunur. Bütün şiddetiyle devam eden I. Dünya savaşı ve bilhassa Çanakkale Savaşı, şairi derinden etkiler. Bu sebeple cephede verilen mücadeleye kalemıyla edebiyat sahasında destek vermek ister. Donanmaya, Bayrağa bu savaşlarda şehit olanlara ve onların ailelerine övgü dolu şiirler yazar.

4. Mithat Paşa

Kanun-i Esâsi’nin yayınlanması üzerine 1908 yılında Mithat Paşa’ya yazılmış bir manzumedir. Dönemin içinde bulunduğu sıkıttan kurtulması için bir ümit olarak görülen bu yenilikteki katkılarından dolayı Mithat Paşa’yı övdüğü manzumede şâir, yaptığı işler neticesinde Mithat Paşa’nın kadrinin bilinmeyerek öldürüldüğünden bahseder.

5. Payitahtın Kapsında

Fâik Ali’nin şiirden sonra uğraştığı bir alan da tiyatrodur. 1918 yılında basılan bu eser, Çanakkale savaşı sırasında yaşanan bir

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

aşkı konu edinir. Sahnelenmekten çok okunmak için yazılmış bir eserdir.

Kenan Akyüz, bu eserle ilgili şunları söylemektedir:

“Bu iki perdelik piyes, şiirlerinin aksine olarak romantizmin, romantik tiyatronun tesirlerinden uzak; vak’asının ve işlenişinin taşıdıkları basitlik, hafiflik ve aydınlıkta, daha çok klasik tiyatronun özelliklerine yakın bir durumdadır.¹²

6. Şâir-i Azama Mektup

1922’de yazılmış ve 1923 yılında yayınlanmış olan bu eser, Fâik Ali’nin Abdülhak Hamit’e hayranlığının ve bağlılığının bir vesikası niteliğindedir.

Ayan Meclisinin feshiyle beraber açığa kalan ve Viyana’da sefil bir hayat süren Hamit’in çektiği sıkıntıları dile getirdiği “Hasbihal” adlı eserine cevaben yazılan bu eser, Hamit’in gerçekten zahmetli bir hayat sürdüğünü ifade eder.

Hamit, Viyana da çok pejmürde ve sefil bir şekilde dolaşmaktadır.

“Ya Rab ne hayat!

Cebler delik az çok...

Lakin ne zarar var ki delikten düşecek yok”¹³

7. Nedim ve Lâle Devri

Şairin manzum tiyatro eserlerinin ikincisi olan bu eser, Birinci Dünya Savaşı yıllarında yazılmış olmasına rağmen şairin ölümünden kısa bir süre önce 1950 yılında yayınlanır.

Eserin önsözünde şair, bu eserle ilgili olarak oğlu Munis Fâik Ozansoy’a şunları söylemektedir:

“Beni yakından tanıyanların pekiyi bildiği tembelliğim senelerce bana mani olup durdu. Amcan da bana birkaç defa yazıp bitirmemi söylemişti. Sözünü ve arzusunu yerine getiremediğim için bana kızdığını bir arkadaşımından öğrenmekle beraber ben yine yıllarca kayıtsız ve hareketiz kaldım. Bu son zamanlarda piyesin mutlaka tamamlanmasını sen de ısrar ve ibrâmlarla isteyip durdun. Evlat

¹² Kenan Akyüz, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İstanbul, 1986, s. 418.

¹³ Fâik Ali Ozansoy, *Şâir-i Azama Mektup*, İstanbul, 1923, s. 3.

arzusu her şeyden daha kuvvetli bir müessir olduğundan mı yoksa uzun, üzen, hırpalayıp yıpratın rahatsızlıkların bana kaybettirdiği maddi, manevi nimetlere, bir dereceye kadar olsun, tekrar malik olmanın verdiği-nekahet devrinde duyulan müstesna hız ve neşeye benzer bir hâletin tesellisi feyzinden mi her nedense eseri bitirme arzusu bende de hâsıl oldu piyes işte tamamlandı.”¹⁴

Fâik Ali'nin eseri oğlu Munis Fâik'e ithaf etmesinin sebebi uzun yıllardır bekleyen bu eserin bitirilmesi için gösterdiği gayretten dolayıdır. Fâik Ali eseri tamamıyla oğlunun takdirine bıraktığını belirtir.

“Bu suretle biraz da senin eserin demek olan bu kitabı sana ithaf ediyorum. Sen de istersen bastır, rağbet edecek tiyatro heyeti bulunursa oynat yahut yırt at, hülâsa istediğin gibi tasarruf etmekte muhtarsın.”¹⁵

Şiirlerinin Tematik Olarak İncelenmesi

Bütün tabiat unsurlarının şiire girmesini savunan Servet-i Fünûn topluluğuna mensup olan Fâik Ali'nin şiirlerini incelerken bu çizgiiden ayrılmadığını, bununla beraber eserlerinde hamasî duygulara da yer verdiğini görmek mümkündür.

Kenan Akyüz, Fâik Ali'den bahsederken “1908'e kadar yazdığı şiirlerinde aşk, kadın ve tabiat temalarını tamamıyla romantik bir atmosfer içinde işlediği halde, bu tarihten sonraki şiirlerinde sosyal konulara ve yurt duygularına da geniş bir yer ayırmıştır.”¹⁶ Şeklinde bir değerlendirmede bulunur. Bu tespit aynı zamanda Servet-i Fünûn devrinin bir özelliği niteliğindedir.

Bu özellikleri göz önünde bulundurarak Fâik Ali'nin şiirlerindeki temaları şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

- 1- Aşk Şiirleri
- 2- Tabiat Şiirleri
- 3- Hamasî Şiirleri
- 4- Diğer Şiirleri

¹⁴ Nedim ve Lale Devri, s. 4.

¹⁵ ay.

¹⁶ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İstanbul, 1995, s. 106.

1-Aşk Şiirleri

İlk insan olan Hz. Âdem’le başlayan insanoğlunun aşk macerası değişik mecralarda seyrederek yoluna devam etmektedir. Kâinatın yaratılması da bu aşk üzerinedir. Mutasavvıflara göre yeryüzü dişi gökyüzü de erkektir. Gökyüzü ihtiyaç olduğunda yeryüzüne su ve nem gönderir, yeryüzü de yavrular veren ve onları nimetlerle besleyen bir anne konumundadır. İşte kadınla erkeğin aşkı da buna yakın bir aşktır.

İbn-i Arabi’ye göre bu aşk ilâhîdir, yani Allah’ın asli sevgisidir ve diğer bütün aşk türlerinin kaynağıdır. Allah kendisini sevmekle, zatından gizli olan şeylerin aynalarını da sevmiştir. Bu yüzden şeyler çeşitli şekillerde tezahür eden bir aşkla yüklenmiştir. Esasen aynaların sevgisi Allah’ın yaratıcı sözünü “ol” emrini işittikleri zaman başlamıştır.¹⁷ Her türlü aşk aslında ilâhî aşka giden bir yoldur. Yani gaye sevilenin maddi varlığı ve cismani lezzetler değil sevilende asli sevginin, yani birliğin idrakidir ki doğrudan doğruya ilâhî aşkla bütünleşmeyi sağlar.¹⁸

Esasen Mecnun’un Leyla’ya olan aşkı da beşeri aşkın ilâhî aşka yönelişinin belki de en meşhur örneğidir. Çünkü belli bir zamandan sonra Mecnun, Leyla’nın dış güzelliğinden yani tenden tamamıyla sıyrılarak derunî güzelliğe, cana yönelmiştir. Bunu da kendisine Leyla’dan daha güzellerinin olduğu halde niçin Leyla’ya bu derece düşkün olduğunu soranlara verdiği cevapla belirtir.

İşte bu şevk ve aşk yüzyıllar boyunca şairlere ilham olmuştur. 17. Yüzyılda Fuzûlî’ye:

Mende Mecnun dan füzun âşıklık istidadı var.

Âşık-ı sâdık menem Mecnun’un ancak adı var.¹⁹

Dedirten yine aynı duygunun tezahürü olsa gerektir. Aynı şekilde şairimiz Fâik Ali’nin:

Yıldızlı semalardaki haşmet ne güzel şey.

Meh-tâba dalıp yar ile sohbet ne güzel şey.

Dünyamızın üstünde bütün ruhlar uyurken

Yıldızların altında ibâdet ne güzel şey.

¹⁷ Beşir Ayvazoğlu, *İslam Estetiği ve İnsan*, İstanbul, 1989, s. 48.

¹⁸ ay.

¹⁹ Abdülbâki Gölpinarlı, *Fuzûlî Divânı*, İstanbul, 1985, s. 56.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Mısraları asıl maksadın cismâniyetten uzak bir arzu olduğunun ifadesidir.

Uzun yıllar devam eden divan şiirinde kadın, sembollerle, mazmunlarla anlatılmıştır. Aynı şekilde tasavvufî şiirde, ilâhî güzelliğin hemen her zaman kadın güzelliğiyle ilgili unsurlar kullanılarak ifade edildiği görülür. Bu sembolizm öyle bir noktaya varmıştır ki, sûfî şairlerin çok zaman hangi türden aşkı terennüm ettikleri anlaşılamaz olmuştur.²⁰

Nitekim Esrar Dedenin şu beyti buna güzel bir örnek teşkil eder:

Gören sanır ki safadan sema-i râh ederim

Döner döner bakarım kûy-i yare âh ederim.²¹

Fakat 18. Yüzyıldan itibaren yüzyıllar boyu şiirleştirilen kadın ve aşk temaları Nedim başta olmak üzere onun yolunu takip eden Fazıl, Sünbülzade Vehbi, Enderunlu Vasıf gibi şairlerle birlikte geleneğin dışına çıkarak bir teşhirciliğe (sansüalizm) doğru yönelir.²² Artık Fuzuli gibi aşk derdiyle hoş olmak ya da ayrılık acısından hoşnut olarak vuslatı istememe yoktur. Bunun yerine sevgiliyle geçirilecek olan hoş vakitlerin anlatıldığı, sevgilinin boyunun güzelliğinin tasvirinden ziyade fiziki ve cismani güzelliklerinin işlendiği bir anlayış hâkimdir. Yani soyut aşk, tensel hazların esas olduğu cinsel aşka dönüşür.

Bu vadide en güçlü ses olarak karşımıza Nedim çıkmaktadır. Hicran, üzüntü ve elem Fuzûlî'nin hislerini ulvileştirilmiş beşeri aşkın üstüne çıkarmıştır. Aşkın zevkini ve neşesini bizzat tatmak ve yaşamak arzusu ise Nedim'i beşeri zevkler peşinde koşan bir âşık olarak göstermiştir.²³

Divan edebiyatı geleneğinde bazı mecazlar ve alegorilerle anlatılan kadının baştan çıkarıcı cismani güzelliği Nedim'in şiirlerinde açıkça mısralara dökülür.²⁴

²⁰ Ayvazoğlu, age, s. 51.

²¹ Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiiri Bilgisi**, Ankara, 1997, s. 104.

²² A. Hamdi Tanpınar, **19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, 1997, s. 77.

²³ Hasibe Mazioğlu, **Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilikler**, Ankara, 1992, s. 44-45.

²⁴ İskender Pala, **Cogito Aşk Özel Sayısı**, İstanbul, 1995, s. 94.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Tanpınar'a göre bunun sebebi ise klasik zevkin bozulması, değerlerin zayıflaması, "Mahallileşme" hareketleriyle beraber halk diline yöneliş arzusudur.²⁵

Bu farklılaşma, divan geleneğinden kopuş, siyasi çalkantıların da tesiriyle yeni bir zevkin ve ferdin doğuşunun habercisidir. Nedim'in geceleri, artık eski âşıkların ayrılık acısıyla ah vah ederek tükettikleri gecelerden farklıdır. Gece olunca sevgilinin hayalini isteyen şairler yerine bizzat sevgiliyi isteyen bir şairle karşılaşırız.²⁶

Nedim'in tesirinde kalanların başında gelen Enderunlu Vasıf'ın eserleri bu zevk çözülüşünün vesikasıdır.²⁷

Öte taraftan Şeyh Galip gibi tasavvufi aşkı işleyen ve beşeri aşkı İlâhî aşka bir araç olarak gören şairler ise yok değildir.

İşte bütün bu çalkantılar, gelenekten uzaklaşma neticesinde, şiirimizde şekil ve muhteva olarak değişikliklere gidilmesinin kaçınılmaz olduğu tartışmaları başlar. Şinâsi, Ziya Paşa, Namık Kemal gibi şairlerin başlattıkları tartışmalar neticesinde artık Türk şiirinde şekil ve konu yönünden gözle görülür yenilikler gerçekleşir. Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile de sosyal ve siyasi alanda ortaya çıkan gelişmeler edebi eserlere yansır. Bu dönemde şairlerin sembolizmden uzaklaşarak realiteye yöneldikleri görülür.

Tanzimat dönemi edebiyatından sonra yenilikçi anlayışla yeşeren Edebiyat-ı Cedide döneminde şiirde şekilde ve muhtevada yenilikler gözlenir. Fakat bu toplulukta "sanat sanat içindir." anlayışı hâkim olduğundan dilin Tanzimat Edebiyatı dönemine göre daha ağır olduğu bir gerçektir.

Toplumsal konulardan ziyade ferdi buhranların işlendiği bir dönemden sonra Servet-i Fünûn topluluğu da kadını soyut bir anlayışla ele alır.

Servet-i Fünûncular her ne kadar Tanzimatçıların açmış olduğu sosyallik yolundan ayrılmışlarsa da divan şairlerinin yücelttiği aşk duygusuna da geri dönmemişlerdir. Onların şiirlerinde kalıcı aşklardan ziyade anlık heyecanlanmaların büyük yer tuttuğu görülür.

Bu yüzden Servet-i Fünûn şairlerinin şiirlerinden hareketle onların bir aşk estetiğine vardıkları söylenemez. Şiirlerinde duygu değişmesine örnek olacak birçok misale rastlanabilir.

²⁵ Tanpınar, age, s.77.

²⁶ Pala, agd, s. 96.

²⁷ Tanpınar, age, s. 84

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Bu anlayışı benimseyenlerden biri de Fâik Ali'dir. Diğer konularda olduğu gibi aşk konusunda da Servet-i Fünûn karakterine uygun hareket eder.

Onun şiirlerinde tamamen idealize edilmiş hemen hemen beşeri özelliklerden uzaklaştırılarak melekleştirilmiş bir kadın ve ona yöneltilen santimental ve romantik bir aşk hâkimdir.²⁸ Bu santimentalizmin dinî tarafı yoktur.

Kadının bu derece idealize edilişi diğer Servet-i Fünûn şairlerinde de karşımıza çıkar. Bu dönemden sonra Fâik Ali'nin bir dönem liderliğini yaptığı Fecr-i Âti şairlerinden Haşim'de had safhaya ulaşır.

Kâinatın şiirini yakalamaya çalışan Fâik Ali, sevgilisini yine kainata ait sembollerle şiirleştirir.

Ey reng-i semâ gözlerinin aksi olan yâr
Olsun sana her kevkeb-i seyyâr
Bir kürsi'i nüzhet
Sensiz geçen eyyâm-ı leyâlim
Mahkûm-u fena olmaya şâyan;
Olsun hep o enkaz-ı perişan
Bir makber-i bî-kes gibi püşide'i nisyan
Kalsın ebedî onlara bîgâne hayâlim²⁹

Servet-i Fünûn şairleri tema ve şekil yüzünden değişiklikler arz etseler de bazı noktalar da divan edebiyatı çizgisinde kalmışlardır. Bu dönemdeki şairlerde batı şiirindeki gibi bir sevgili (yâr) anlayışı vardır. Bütün güzelliğinden ziyade parça güzelliği ön plandadır.

Sevgilinin en can alıcı yeri âşık için muhakkak ki gözlerdir. Çünkü gözler insanın iç dünyasının aynası durumundadır. İnsanın sahip olduğu duygular gözlerine akseder. Bunu bilen şair, sevgilinin sözlerinden ziyade gözlerindeki parlantıya itibar eder.

Sevâd-ı mevce'i hissiye parlayan gözler...

Ve sanki onların aksa-yı ufk-ı hissinden

Bir âftâb-ı siyah zekâ tebessüm eder.³⁰

Servet-i Fünûncular izlenimlerini tabiata aktarırlar. Kimi zaman da sevdiğiyle kendisini tabiatın koynuna, kâinatın ulviyetine bırakır ve sevgilisine aşkını fısıldar.

²⁸ Akyüz, 1986, s. 417.

²⁹ Fâik Ali Ozansoy, *Fânî Teselliler*, İstanbul, 1908, s. 61.

³⁰ Temâsil, s. 124.

Yıldızlı semalardaki haşmet ne güzel şey
 Mehtaba dalıp yâr ile sohbet ne güzel şey
 Dünyamızın üstünde bütün ruhlar uyurken
 Yıldızların altında ibadet ne güzel şey
 Fânî adavetlere mahşer bu cihanda
 Bir bitmeyecek aşk u muhabbet ne güzel şey
 Dünyada senin âşıkın olmak ne saâdet
 Allah ile -hâşâ- bu rekâbet ne güzel şey
 Lütfen bana güldün, güzelim, mültefit oldun
 İcâb-ı necâbet bu... necâbet ne güzel şey
 Ey hilkatın emsali yok ibdâ-ı kemali
 Senden bana bir zerre inâyet ne güzel şey
 Hüsnündeki mana-yı semâvi ne ilâhi
Aşkımındaki reng-i ebediyet ne güzel şey
 (Ne güzel şey 1950)

Sevgiliyle olan bu sohbet, onu bir ibadet mesâbesine sürükleyecek yücelik ve mutluluktur. Bazen de romantizmden uzaklaşarak ihtiraslarından bahsetmeyi de ihmal etmez.

İnanma...Pür heyecan, âteşin talâkatle
 Gelip de ben sana arz-ı muhabbet ettikçe,
 İnanma sıtmasıdır hepsi ihtirâsâtın
 Gülüş vesiledir iğfale, ağlayış hile;
İnanma, aldanacaksın, çalışma hey şaşkın
 Bu hiss-i ha'ini masum elinle tetvice.³¹

Fakat bu ihtiras hiç bir zaman Nedim'deki gibi behemiyete kaçan bir cismâniyete varmaz. Kadın ve aşk onda hep saygın bir şekilde yer alır.

Nasıl nûr-i sema ser-şâhik-i kûh-sâra nazilse
 O ulviyetle senden fikrime nazildir ilhâmat:
 Kadınlık, sende, ruhumdan kopan her nâliş-i hisse.³²

Kadın onun şiirlerinde bir ilham kaynağı ulvi ve saf duyguların timsalidir.

- İşte senin

Refikanım, ve hayatım hayat-u tâli'ine
 Refâkat eyleyecektir; senin için artık iyi,
 Fena mukadder ne ise böyle hepsinde
 Saâdetin de sürûrun da, hüzn-ü yeisin de

³¹ Fânî Teselliler, s. 145.

³² age, s. 158.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 5/2 Spring 2010*

Senin şeriken, enîsen, refikanım”
 Dediği
 Zaman, o sade refikam değil, ve ma'şûkam
 Ve mülhimem, ve perestîde-i hayâlimdir.³³
 Şair, gözlerdeki saf nura ve masumiyete meftundur.
 Baygın menekşeler ki tebessümlerinde var
 Handenle karabet pinhan ve aşikar
 Baygın menekşeler ki tebessümlerinde ben
 Gördüm menekşe gözlerini hüzn ü handeden.³⁴

Fâik Ali'nin şiirlerinde izlenim aktarması vardır. İzlenimlerini tabiata aktarır, bazen de kâinatın görkeminden faydalanır. Eşyaya mana yükler. Bu yönüyle sembolistlere yaklaşır.

2. Tabiat Şiirleri

İnsanlar yüzyıllar boyu yaşadıkları iklim şartlarının tesirinde kalmışlardır. Öyle ki yaşanan coğrafya insanların fizyolojik şekillerine, konuştukları dillere ve hepsinden önemlisi ruhlarına tesir etmiş belki de onların isimlendirilmelerinde etken olmuştur.

İklimin ve havanın tabiatın insan ruhu üzerindeki etkileri incelenegelmiştir. Çünkü iklimin ve yaşadığımız çevrenin, hatta havanın insan psikolojisinde büyük etkisi vardır. Güneşli, berrak bir güne başlamakla bulutlu, kapalı ve kasvetli bir güne başlama insanlarda aynı tesirleri uyandırmaz. Hâl böyleyken sıradan insanlardan farklı ve daha hassas bir fitrata sahip olan şairler de eserlerinde insan ruhunda bu kadar tesiri olan tabiatın tezahürlerine yer vermişlerdir.

Sanatın kaynağında tabiatın olduğu bilinen bir gerçektir. İlk insanlardan bu yana tabiat, sanatların en vazgeçilmez konuları ve malzemeleri arasında yerini alır.

Uzun bir dönemi kapsayan Türk edebiyatına baktığımızda hemen her dönemde bu tesirin şairleri harekete geçirdiği görülür. İslamiyet öncesi edebiyatta baharın gelmesiyle şairlerin “koşuk” adını verdikleri şiirler söylediklerini, divan edebiyatında şairlerin “bahariyye”, “şitaiyye” gibi kasideler söylediklerini, sundukları kasidelerin “nesib” bölümünde çeşitli tabi güzelliklerden bahsettiklerini biliyoruz.

³³ Temâsil, s. 19-20.

³⁴ Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*, İstanbul, 1997, s. 161.

Nef'i "Eski nesim-i nevbahar açıldı güller subh dem" derken tabiatın uyanmasıyla içinde uyanan duyguları dile getirirken, Nâbi biraz da sitemli;

"Bağ-ı dehrin hem hazanın hem baharın görmüşüz" mısralarıyla tabiatla olan etkileşimlerini dile getirirler.

Divan edebiyatında binlerce beyitte benzer söyleyişler olduğu hepimizce malumdur. Divan edebiyatında bu tür duyguların mazmunlarla anlatılmasından dolayı tam manasıyla bir tabiat tasvirinden bahsetmek mümkün değildir.

Divan şairleri tabiatı birinci derecede ele almaktan çok onu sevgiliyi hatırlatan bir vasıta olarak ele alır. Mehmet Kaplan'a göre şaire sevgilisi tabiatın ve resimden daha yakın gelir.³⁵

Goncaya baksa lebinsiz çeşm-i Bâkî bir nazar

Gonca berk ü berk hârühâr hancerdâr olur.

Bâkî'nin bu beytini ele alan Kaplan onun özlediğinin bağ ve bahçe değil sevgilisi olduğunu söyler. Zira şair tabiata sevgilisini hatırlamadan bakarsa rahatsız olur.³⁶

Agâh Sırrı Levend ise divan edebiyatındaki tabiat anlayışı için şu tespitte bulunur: "Divan edebiyatında tabiat güzelliği yoktur. Divan şairi için tabiat sanatına yeni bir zemin bulmak için rastgele seçilmiş bir mevzûdur."

Yine bu konuda benzer görüşler belirten Mehmet Kaplan'a göre, Divan şairinde tabiata ait umumi bir görüş yoktur. Maksat tabiat vesilesiyle mazmun perdazlık etmek olduğu için, bizzat tabiata bakılmıyor ve onun üzerinde düşünülüyordu. Belki de bu yüzden tabiat bir bütün olarak ele alınmıyor, teferruat tasvir ediliyordu. Tanzimat'tan sonraki Türk şiirinde inkişaf ettiğini gördüğümüz perspektif, manzara veya tablo fikri mevcut değildi. Münferit unsurları işleme tarzı da bazen çok garip ve suni benzetmelere müstenit bir antropomorfizm'den ibaretti.³⁷ Bu durum bizde resim anlayışının farklılığından kaynaklanıyor olmalıdır.

Divan şiirinde bu şekilde yer olan tabiat temi yeni gelişen edebiyatta daha değişik tarzlarda ele alınmaya başlar.

Tanzimatla beraber tabiat unsurlarının şiirlere ve yeni tür olarak işlenen romanlara girmeye başladığı görülür. Tanzimat

³⁵ age, s. 206.

³⁶ ay.

³⁷ age, s.314.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

romanlarında eğlence ve mesire yerlerinin acemice de ola tasvirleri yer alır.

Fakat tabiat temi ağırlıklı olarak Servet-i Fünûn döneminde ele alınır. Dönemin ünlü şairleri Abdülhak Hamit, Fikret ve Cenab'da doruğa ulaşan bir tabiat romantizmi ve yer yer panteizme varan bir üslup göze çarpar.

Bu hususta Hamit'in öncülüğünü Mehmet Kaplan şu şekilde dile getirir:

“Yeni Türk edebiyatından ilk defa olarak Abdülhak Hamit, Sahra adlı kitabı ve diğer eserleri ile bize tabiat hakkında külli bir görüş getirdi. Tabiatı felsefî bir düşünce konusu yaptı, derin duyguların doğduğu ve inkişaf ettiği bir muhit haline koydu. Bilhassa yeni unsurlar ile dolu ve geniş ufuklu manzaralar resmetti.”³⁸

Hamit'in bu öncü rolünün oluşmasında J.J Rousseau'nun “medeniyetin kötülüğüne karşı tabiatın iyiliği” tezinin de tesiri vardı.³⁹ Bu tesirle Hamit “Sahra” adlı eserinde şehir hayatının karşısına köy yaşantısını getirerek köyün ve köyde yaşayanların her acıdan şehirde yaşayanlardan daha üstün olduklarını vurgular. Çünkü köyde her şey tabiidir. Aşklar da daha safiyânedir.⁴⁰

Aşka dair tekellüm etmezler,
Söylemezlerse can ü cânandan
Sevişirler fakat dil ü cânandan⁴¹

Hamit'in getirmiş olduğu bu geniş tabiat görüşü yeni Türk edebiyatını büyük ölçüde zenginleştirmiştir. Hamit'ten sonra Türk şairleri önlerinde ilham alınacak sonsuz bir âlem bulurlar.⁴²

Hamit'in tabiata olan bu ilgisinin artması ve panteizme kadar ulaşmasında onun Hindistan'a gidişi ve eşi Fatma Hanım'ın vefatının da etkileri vardır. Hamit'ten sonra Cenab Şahabettin ve Tevfik Fikret'in tabiata değişik hüviyetler kattıklarını görürüz.

Cenab'ın şiirlerindeki tabiat daha çok tablo halindeki bir resmi andırmaktadır (Pitoresk).

³⁸ ay.

³⁹ age, s. 321.

⁴⁰ age, s. 327.

⁴¹ İnci Enginün, *Abdülhak Hâmid Tarhan Bütün Şiirleri 1*, İstanbul, 1979, s. 51-52.

⁴² Kaplan, age, s. 351.

Kaplan'a göre Cenab, tıpkı parnasyenler gibi resmi şiirin esas gayesi yaptı. Cenab'ın şiirleri kronolojik olarak gözden geçirilirse, bütün denemelerinin gayesinin "resim yapmak" olduğu görülür.⁴³

Servet-i Fünûn'un etkili şairlerinden Fikret'te de tabiat karşımıza bir tablo anlayışında çıkar. Fakat, Fikret tabiatı daha çok kendi halet-i ruhiyesini tasvire bir araç olarak kullanır. Kendi duygularını tabiattaki yansımalarıyla zikreder.

Meşhur "Sis" şiirinde kendi ruh halini ve dönemin genel yapısını anlatacak, tasvir edecek en güzel manzara sistir ve o bunu çok iyi bir şekilde kullanır.

Fikret, tabiat şiirlerinin büyük bir bölümünü Rubab-ı Şikeste'de toplamıştır. Burada "Aveng-i Şuhur" bölümünde senenin on iki ayının tasvirlerini yaparken "Aveng-i Tesavir" adlı bölümde de edebiyatımızın eski ve yeni şahıslarına ait portreler vardır.⁴⁴

Fikret, bazen kendi yaptığı bazen de başkalarının yaptığı tabloların altına şiirler yazmıştır. Bunlardan biri de Servet-i Fünûn'da "Hayran" adıyla yayınlanan daha sonra Rubab-ı Şikeste'nin "Eski Şeyler" bölümüne "Bir Levha İçin" adıyla alınmış olan şiirdir. Şair bu şiirde karşılaştığı bir manzarayı şu şekilde tasvir eder:

Sahil yeşil, eşcar yeşil...sanki tabiat
 Vermek dilemiş mevkie şâyân-ı perestiş
 Bir reng-i behiştî.
 Göl, sahilin aksiyle nümâyiş-geh-i cennet,
 Sârî bu yeşil gölgeliğe bir mütevahhiş
 Âheng-i behiştî.⁴⁵

Edebiyatımıza gerçek manada "tabiat" teminin Servet-i Fünûn döneminde girdiği bir gerçektir. Bunda Edebiyat-ı Cedidecilerin geneline hâkim olan melankoli ve romantizmin tesiri olmakla beraber J.J Rousseau, Lamartine, Alain gibi edebiyatçıların tesiri de büyüktür.

⁴³ age, s. 394.

⁴⁴ age, s. 233.

⁴⁵ Cahit Kavcar, Tevfik Fikret ve Güzel Sanatlar, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 15, Sayı 2, 1982, s. 137.

Yapmış olduğumuz bu genel bakıştan sonra şairimiz Fâik Ali'de tabiatın uyandırmış olduğu duygular üzerinde duracağız ve onun tabiata bakışını şiirlerinden hareketle tespitte çalışacağız.

Kenan Akyüz, tabiata yaklaşımı açısından Fâik Ali'yi şöyle değerlendirir:

“Fâik Ali'de tabiat, bir kısım Servet-i Fünûn şairlerinde olduğu gibi, bir garnitür olmaktan çıkmış, belli başlı bir tema haline gelmiştir. Tabiat unsurları arasında ise geceler gökleri, çiçekler, akşam, tulû, gurub...en çok tercih ettikleridir.”⁴⁶

Şairin “Benim Sema-yı Hayâlim” isimli şiirini inceleyen M. Kaplan, onun tabiata olan bakışını tasnif ederken kozmik duygu ile Servet-i Fünûn'culardan Fikret'ten çok Cenab'a yaklaştığını söyler. Fakat kainata mistik denilecek bir şekilde bağlılık ve onda sevgilisinin hayalini gören, duyan tarzının daha çok Hamit'in tesirinden geldiğini belirtir.⁴⁷

O zaman bende başkadır her hâl,
O zaman fikrimin kanatları var,
O zaman ruhum -itila meyyâl
En hâfî şi'r-i kainatı duyar.

Fânî Teselliler ismini verdiği ilk kitabının “Tabiat” adındaki ikinci bölümüne başlarken Hamit'e ait olan şu sözleri zikretmesi bu alanda da ona olan hayranlığının göstergesi gibidir.

“Efrâd-ı şi'r-i Üstâdlarına göre hep inkilabat tabiinden mülhem olur...”

Her te'lif-i latif bir mevki'i tabi'inin tasvir-i ma'nevisi, her mü'ellif bir mesirei kudretin mahluk-u bedayi'idir..

Tabiat o ne fevkalade şairdir ki bütün ânları da şuarâdan zuhûr eder;

O ne büyük hâliktir ki mâhlukâtı da iktidar-ı halk ile minhalık.”⁴⁸

Fâik Ali'nin şiirlerinde kâinatın ve gökyüzünün geniş bir yer tuttuğunu görürüz. Onun tanınmasında büyük payı olduğunu bildiğimiz şiiri “Kehkeşana Karşı” adını taşımaktaydı. Şairin kâinatın şiirini yakalamaya çalıştığını biliyoruz.

⁴⁶ Kaplan, age, s. 417.

⁴⁷ Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri I*, İstanbul, 1988, s. 135.

⁴⁸ Fânî Teselliler, s. 53.

Hamit'e ithaf ettiği "Tulu'dan Evvel" şiirine bakacak olursak aynı arzuyu görebiliriz:

Bu elhân-ı sihr fevkinde ulvî bir seda duydum;
Bir aheng-i semavi, bir nida-yı aşına duydum;
Onun aksiyle vicdanımda meyl-i i'tilâ duydum;
Gelirdi kâinât-ı şiirin en yüksek burûcundan...

(Fânî Teselliler, s. 57)

Kâinatın sesini dinleyen şair, yıldızları ve keheşanı (samanyolu) seyrederek mest olur. Gökyüzü onda ihtişam ve hayranlık uyandırır.

Onun hayali benim sânihât-ı hissimde
Yegâne hâkim olân gâye'i hâyalidir;
Semadan ağlar en öksüz hayat ye'simde,
Ve ahterân o zaman girye'i tesellidir.

(Fânî Teselliler, s. 34)

Çocukluğunun geçtiği Dicle kıyısında mehtabı seyrederken ay ışığının sudaki yansımaları onu başka âlemlere götürür.

Dicle maşukadır, kamer âşık;
Suyun üstünde titreşen her ışık
Büsedir, neş'edir, nüvaziştir.

Onu en çok etkileyen manzaralardan birisi de gurub vaktidir. Aynı etkileşimi Fecr-i Âti döneminin melankolik şairi Haşim'de görmek mümkündür.

Tenvire şitab etti güneş başka cihanı...
Ergeç bu taraflarda bütün gözler uyuklar,
Lîk uyuturken bizi elhân-ı nihâni
Onlar uyanırlar...

(Fânî Teselliler, s. 59)

Sevgileriyle gökyüzünü seyrederken her şeyden uzak öylece kalmak ister.

Hoşdur kalalım gizlice bidar-ı muhabbet;
Hâkim gibi zulmetlere sevda,
Pîrû gibi sevdalara zulmet,
Sen gökleri ettikçe temaşa
Tekrar okusun şi'ir-i nihânisini derya.

(Fânî Teselliler, s. 60)

Fâik Ali'deki tabiat, panteizmden uzak daha romantik ve mistik bir hüviyete bürünür. O her şeyden uzak, bütün düşüncelerden

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

âri kendisini tabiatın kollarına bırakmayı ve bu mükemmelliği vecd içinde temaşa etmeyi arzular.

Fânî Teselliler kitabının “Tabiata Karşı” bölümünün son şiiri onun ruhundaki temayülü gösterir.

Temeyyülât-ı samimiyemizle istihza
Eden bu beyhude hodgami’i beşerden uzak,
Seninle mest-i muhabbet, seninle müstesni,
Seninle ruh olarak böyle daima yaşasak

(Fânî Teselliler, s. 94)

Fâik Ali, bir tutku derecesinde kâinata bağlıdır ve şiirlerinin ilham kaynağı olarak kainatı zikreder.

Ben başka bir lisan ile tarz-ı beyan ile
Elhan-ı ka’inatı, hafâyâ-yı hilkati
Aheng-i rûha mezc ederek yazmak isterim.
Beyhûde bir hayat-ı perişan u zâile
Razı değil gönül...Yarub âfâk-ı zulmeti,
A’sâr içinde kabrimi ben kazmak isterim.

(Fânî Teselliler, s. 86)

Onun şiirlerinde bütün semavat bir seyyare gibi akar gider. Kâinata bu yöneliş onu sanki büyülemiştir, o nerdeyse sabahın olmasını istemez. Hep gökyüzünü, kekkeşanı, ahteranı temaşa etmek ve hülyalara dalmak ister. Bazen de bunu bir ibadet vecdiyle yapar.

Yıldızlı semalardaki haşmet ne güzel şey
Mehtaba dalıp yar ile sohbet ne güzel şey
Dünyamızın üstündü bütün ruhlar uyurken
Yıldızların altında ibadet ne güzel şey

Fâik Ali’de tutku haline gelen kâinatın son raddesi panteizm değil, insanı büyüleyen bu manzara altında yaratıcıya ibadet huzurunu tatmaktır.

Fâik Ali, kâinatı bizzat kendisini “elhan” yani melodi olarak düşünür. Şairin yapması gereken şey bu melodiyi yakalamaktır. Çünkü kâinat kendiliğinden söylenen bir şarkıdır anlayışı Hamit’i, yani “mistik tabiat romantizminin” babasını hatırlatır.

Çemendir bahrdır kûhsardır sâbh-ı rebiidir.
Bu yerlerde doğan bir şair olmak, pek tabiidir.⁴⁹

⁴⁹ Şerif Aktaş, *Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi*, Ankara, 1996, s. 287.

Fâik Ali'nin şiirlerinde kâinat ve kozmik unsurlardan sonra tasvir ve tabiat manzaraları ağırlıktadır.

Ey hüznünün güzelliği yâdımda ağlayan,
Tevdi'i ihtisas edelim gel şafaklara;
Dağlarda aks-i raks-i sehâible çağlayan

Eshar-ı isâle eyliyor ağuş-u manzara

(Fânî Teselliler, s. 44)

Hamit'in Sahra'da tasvir ettiğine yakın bir manzara Fâik Ali'de karşımıza çıkar. Hamit, kır hayatını şehir hayatının karşısına çıkarıp orada her şeyin tabii ve güzel olduğunu, insanların mutluluk içinde yaşadıkların söyler.

Derin bir gök, bulutsuz, saf ufuklar,
Yeşil bir bahr, onun zîrinde vâdî;
Sa'adetyab azâdî ve şâdî;
Kadınlar, kızlar erkekler, çocuklar.

(Temâsil, s. 127)

Tabiat, bir bütün olarak ele alındığı gibi bölümler halinde de işlenmektedir.

Mâl-ı terine en sonra ben de bigâne
Kalır, ve aczime rikkatle ağlarım kalben,
O acz-i ruhu telafi için nihayet ben
Tabiatın dalarım menba'ı mehâsinine
(Fânî Teselliler, s. 129)

Bazen şiirlerine ilham veren bir ormanı, bazen de sınırsız çölleri anlatır.

Sıcak ve kupkuru, dümdüz bir imtidad-ı turab...
Masun-ı dağdağa, şayan-ı gıpta gördüğümüz
Çadır hayatı sürenlerde de yaylalarda henüz,
Şû bir peygâr başı, bir gölgelikse ayn-ı serab

(Temâsil, s. 169)

Bir başka şiirde yemyeşil çamları ve onlara olan bağlılığını, tutkusunu şöyle anlatır.

Benim bu çamlara aşkım, benim alâkam var.
Bu cennetin bu melâz-ı ketûm u mektûmu,

-Ki sinesinde uyur buselerle hulyâlar,

Senin harim-i serâir penah ruhun mu?

(Temâsil, s. 116)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Fâik Ali'nin şiirlerinde tabiatın hem bütün hem de bölümler halinde işlendiğini belirtmiştik. İşte bu unsurlardan birisi de değişik halleriyle insanları etkileyen “deniz”dir. Onun şiirlerindeki “deniz” Fikret'in şiirlerindeki gibi kasavetli ve insana ürperti veren bir şekilde değil kenarında sevgiliyle oturlan ve hülyalara dalınan bir güzellik, bir manzara olarak karşımıza çıkar.

Yine ben dinledim bu şeb denizin
Gamli sahille şi'ir-i bûşişini
Samt-ı re'simde mâh-ı leyle güzin
Mübtesim, söylüyordu bir ninni.
(Fânî Teselliler, s. 46)

Şair, bir başka şiirde denize karşı duygularını şu şekilde gösterir.

Deniz sükûn-u medidiyle cûşişiyile bize
Birer neşide okurken kitab-ı hilkatten,
Derin hüznlerimin ruhu sâfiliyyetten
Sa'ved eder mütefekkir ve hisli bir denize.
(Fânî Teselliler, s. 83)

Aynı şiirde Zaimzâde Hasan Fehmi'ye ait bir mısrayı kendi duygularına dâhil eder.

Nazarlar anda temâsil-i kainatı okur.
Ne doğrudur dediğin ey zeka-yı devra-devr;
“Eser denizde teselli hevası her sa'at”^{*}
(Fânî Teselliler, s. 84)

Deniz karşısında benzer duyguları kendisinden sonra gelen Ahmet Haşim de dile getirecektir. Bu noktada bir ara Fecr-i Âti'nin liderliğini yapmış olan Fâik Ali'nin Mehmet Kaplan'ın tabiriyle “Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti arasında bir köprü⁵⁰ olduğunu hatırlamak yerinde olacak kanaatindeyiz.

Üç tarafı denizle çevrili ülkemizde zor günlerde çetin mücadelelerin verildiği deniz savaşlarının ki bunların en şiddetlisi Çanakkale Harbidir. Bunu hatırlayan şair, Türk donanması için yazdığı bir şiir de yine denizlere olan sevdasını değişik tarzda dile getirir.

Biz bilmedikse kadirin yıllarca nâdimiz
Affet güzel deniz bizi affet büyük deniz
(Elhân-ı Vatan, s. 83)

^{*} Zaimzade Hasan Fehmi'ye ait mısra.

⁵⁰ Kaplan, 1998, s. 134.

Gece mehtabı seyrederken ay ışığının denize vurması şaire bir başka ilham kaynağı oluyor. Med-Cezir manzarası karşısında Cenab'ın söylediği mısraları da hatırlatarak duygularını dile getiren şair, "Mehtab" adlı şiirine başlangıcına Cenab Şahabeddin'in "Leyâl-i Zâhire" şiirinden yaptığı şu alıntıyla başlar:

Sanır bu levha'ı berrakı eyleyen rü'yat,
Leyâli zâhirenin dest-i sâf-ü şeffâfi
Yakar semâda bir âvîze'i kâmer-hey'et.⁵¹

Gecenin cezr ü med-i envârı,
Karısub medd ü cezr-i deryaya
İşte bir şest ü şevi reng-i ziyâ
Dinliyor zemzemât-ı esrârı

(Fânî Teselliler, s. 62)

Hamit'deki kadar olmasa da Fâik Ali de köy hayatından bahseder. Çünkü orada her şey saf ve temizdir. Şehrin insana ızdırap veren karmaşasına karşın köyün insana iç huzuru veren bir sessizliği ve havası vardır.

Bulutların dökülür nehre aks-i şeffâfi
Yeşil yamaçta koyunlarla mandalar yayılır,
Günün hayatı kırım üfûl iken yayılır
Muhît-i sakite bir köylü nağme'i sâfi

(Fânî Teselliler, s. 128)

Bazen dalgaların kıyıya vuruşunu yürek atışlarına benzetir.
Gel dinle, ey kerime'i hassâs-ı kehkeşan,
Her dalga bir yürek gibi karşında titresin.

(Temâsil, s. 114)

Kimi zaman da yeşil çam ağaçlarıyla mavi denizin birbirini kucaklayışını seyreder.

Evet bu yer, sana bir müntahab-ı nişîmendir;
Ve gökde titreyen elhan-ı mübhemiyet ki
Denizle çamların aheng râz-ı müştereki,
Denizle çamların ilham-ı fikr eden, bakir

(Temâsil, s. 117)

Fâik Ali'nin etkilendiği ve şiirlerinde bahsettiği yerlerden biri de çocukluğunun geçtiği Dicle ve onun hatıralarıdır. Hatırlanacağı

⁵¹ Mehmet Kaplan vd., *Cenab Şahabeddin'in Bütün Şiirleri*, İstanbul, 1984, s. 143.

gibi Fânî Teselliler'deki bölümlerden biri de "Dicle" bölümüdür. Şair, Dicle'ye dair anılarından bahsederken;

Gözümün nura, kalbimin aşka,
Ruhumun şiire ilk açıldığı yer.

Diye andığı memleketini hiçbir zaman unutmamıştır. Bu özelliği Kenan Akyüz şu şekilde ifade eder:

"Güney topraklarımıza mensup olan şairler, ya doğdukları yere aşırı, bir sevgi ile bağlı bulduklarından veya o toprakların özel bir tesir hassasına sahip oluşlarından vatanın sınırları içinde de olsalar, oralardan ayrı kaldıkları zamanlar, adeta vakit vakit tepen bir nostalji sızması içindedirler. Süleyman Nazif, Fâik Ali ve Ahmet Haşim bu nostaljinin en güzel örneklerini verdiler."⁵²

Şair, şiirle ilgili ilk esin kaynağını Dicle'nin sularından aldığını şöyle belirtir:

"İlk gençliğin asıl şiir olan hülyalarını, Dicle'nin beyazdan tırşeye kadar renklerle saçıp döktüğü sularında besledim. Şiire benzer ilk terennümlerim onun sessiz veya çağılıtlı akışlarının birer aksidir."⁵³

Bu tesir ona henüz on altı yaşındayken şu beyti ilham eder:
Sanki rekzetmiş tabiat heykel-i hürriyeti

Bakmadan bir türlü ben doymam bu âli dağlara

Dicle vadisinin onun üzerindeki tesirini dile getirirken;
"Muhtelif yaşta o vadiyi temaşa ettim. Daima hayran olarak tasvire de yeltendiğim oldu. Amma ne mümkün?"

Koynunda akan nehir gibi o da her zaman yeni mütehavvil ve seyyaldir, âşık nazarında maşuka gibi"⁵⁴ ifadelerini kullanarak ilham kaynağını söyler bize.

Âşığı halden hale sürükleyen maşuka gibi, Dicle de şairi muhtelif duygulara salar. Buradan uzak kaldığı zamanlarda o güzelliği düşünerek duygularını şiire döker.

Dicle'nin sahilinde yapayalnız
Düşünüp bekledim gurûba kadar;
Bî-tenâhîydi saha'i manzar...
Şemş-i gâriple karlı dağlarımız

⁵² Akyüz, 1986, s. 417.

⁵³ Şevket Beysanoğlu, *Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları C. II*, Ankara, 1997, s. 263.

⁵⁴ ay.

Yâdigâr-ı bahar zâ'il olan
Gonce-zâr hazana benzerdi;
Sanki kuşlar değil de ormandan
Uçuşan ruhlar, gönüllerdi.

(Fânî Teselliler, s. 114)

Bir başka şiirinde Dicle vadisinden bahsederken şöyle der:
Beşiğim, me'menim, mezarımdır.

(Fânî Teselliler, s. 120)

Bu yönüyle Fâik Ali, Süleyman Nazif'te Daüssıla olarak karşımıza çıkan vatan özlemine dile getirir. Fâik Ali şiirlerinde kış mevsiminden de bahseder. Kışın gelmesiyle tabiatın bir sessizliğe bürünmesi ve bembeyaz kar, şairde değişik duyguları uyandırır. Bu duygular çoğu zaman insanı ümitsizliğe ve ye'se sürükler. Fakat Fâik Ali onları "semavi menekşeler" olarak görür.

Müstakbel-i beşer gibi pûşide ser-te-ser
Bir zulmet-i kesife ile şâhik-i refî'
Kar muttasıl yağar...bu semavi menekşeler
Mecmûa-i mahâsin-i ezhârın en bedii

(Fânî Teselliler, s. 71)

Şair, yağın kar tanelerini bir şiirin mısralarına benzetir.
Bir şiir evet kışın bu bir ithâf-ı sâfidir
Dildâr-ı nevbahara, pür ümid ve intizar.
Âgûş-ı zemherirde güya kucaklaşır
Bir hande'i kebûd ile bir bûse'i sefid...

(Fânî Teselliler, s. 72)

Genel olarak ifade edersek Hamit'in tesiri ve öncülüğüyle edebiyatımıza giren tabiat unsurlarının şiire yansması Servet-i Fünûn şairleri tarafından da benimsenmiştir. Fâik Ali'nin eserlerinde tabiatın hemen her parçası işlenmiştir. Kimi zaman bir manzara bütünlüğü de, kimi zaman da insanı etkileyen bir deniz, dağ, orman gibi bölümler halinde. Örneklerle bunları göstermeye çalıştık.

Sonuç olarak şunları söylemek mümkündür. Servet-i Fünûn şiirinde Hamit'le beraber başlayan tabiata yönelik topluluğun diğer mensuplarınca da işlenir. Bu dönem şairleri şehre karşı kır hayatını savunurlar. Çünkü kırdan şehirde olduğu gibi insanı rahatsız edecek unsurlar yoktur. Aksine insanlara huzur veren temiz ve saf bir hayat vardır. Kırdan yaşayanlar her şeyi kaynağından temin ederler. Aşklar karşılıksız ve saftır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Tabiatın ruhunu dinler ve kâinatın şiirini yakalamaya çalışırlar. Bu yaklaşım eşi Fatma hanımın vefatından sonra Hamit'te daha belirginleşir ve panteizme kadar ulaşır.

Fâik Ali bu noktada Hamit kadar ileri gitmez fakat sevgilisini kainat unsurlarıyla tasvir eder.

“Hüsnündeki manayı semavi ne İlâhî derken” sevgilisinin güzelliğinde bir İlâhî tesir bulur.

Tabiata ve eşyaya mana yükleyerek izlenim aktarması yapar. Kâinatın sesini (elhan) dinleyerek şiirleştirir. Kâinatın şiirini yakalamaya çalışır.

3-Hamâsî Şiirleri

Yaşadığı toplumun bir parçası olan şairler toplumu derinden etkileyen olayları şiirlerine konu etmeyi ihmal etmezler. Bu olayların başında yapılan savaşlar, kazanılan zaferler, yeni yerlerin fethedilmesi gelir.

İmparatorluk devrinde yapılan seferlerde kazanılan zaferlerin dönemin şairlerince övüldüğü ve savaşlarda komutanların, vezirlerin, padişahların yaptıkları kahramanlıkları konu edinen “gazâvatnâmeler” yazıldığı görülür.

Fâik Ali'nin Elhân-ı Vatan isimli eseri hamasi duyguların yoğun olarak ele alındığı bir eserdir. Bu eserde vatan, millet ve bayrak gibi millî değerlerin sembolü olan kavramları ve insanlığı derinden etkileyen önemli savaşları ve bu savaşların sebep olduğu millî ve evrensel yıkımları şiirlerine konu eder.

İçinde yaşadığı toplumun bir parçası olan şair, toplumu sarsan, derinden etkileyen olaylara kayıtsız kalmaz. Bu sebeptendir ki bir toplumun edebiyat tarihi aynı zamanda o topluluğun sosyal hayatının, ekonomik seviyesinin, siyasi mücadelelerin göstergesidir. Çünkü bir millet sefalet içinde yaşıyorken şairlerinin zevk, safa gibi konuları işlemeleri muhâldir. Yine kazanılmış bir zafer varsa devrin ediplerinin bunu göz ardı etmeleri de mümkün değildir.

İstiklâl Marşı şairi Mehmet Akif'e o muhteşem “İstiklal Marşı” şiirini ilham eden milletin içinde bulunduğu durumdan ve verilen mücadeleden başka bir şey değildir. Nitekim M. Akif'e benzer bir şiiri yine yazıp yazamayacağı sorulduğunda kendisi “Allah bir daha bu millete o günleri göstermesin” demiştir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Fâik Ali'nin 1915-17 yıllarında ülkenin içinde bulunduğu durumda etkilendiğini ve bu tesirle şiirler söylediğini ve genç şairleri de bu konuda duyarlı olmaya davet ettiğini biliyoruz. Onunla ilgili İsmail Habib Sevük şu değerlendirmede bulunur:

“İtalyanlar birdenbire Trablusgarb’a tecavüz edince en evvelâ onun kalemi harekete geldi. Balkan harbinde münhezim olduğumuz zaman, o felâkete o ağlamak istedi. Umumi harpte Çanakkale’nin kahraman müdafileri için mükerrer neşideler yazan odur. Yavuz zırhlısı Heybeliada da geçit resmi yapınca derhal “Yavuzun Karşısında”yı vücuda getirdi.”⁴⁰

Aynı duyarlılık Fâik Ali’ye Payitahtın Kapısında isimli manzum piyesi yazdırır. Bu tavrı Namık Kemal’in Vatan Yahut Silistre eserindeki tavra benzer. Çünkü vatan zor durumdadır ve aydınlar imdada koşmalıdır. Konu da birbirine yakındır. Vatan Yahut Silistre’de İslâm Bey’le Zekiye’nin aşkı konu edilirken, Payitahtın Kapısında da Zahir’le Hıraman’ın aşkı vardır.

Genç bir zabıt olan Zahir nişanlısını bırakarak cepheye koşar ve sevgilisine veda ederken söyledikleri vatan sevgisinin boyutunu göstermesi bakımından önemlidir.

Evet, güzel, meleğim, hiç düşünmeden seni de
Feda edip gidecek böyle hârikülâde
Bir ihtisas-ı perestişle sevmiş olduğuma
Henüz bugün ben inandım...
Bu aşkı kıskanma,
Bu hissimin de samimi şeriki ol...ve beni
Vatandan az ve pek az sev...⁴¹

Şair, kahramanın ağzından bu sözleri söyletirken yıllardır insanlarımızın çocuklarını, sevgililerini askere gönderirken takındıkları o vakarı, gururu hatırlatır.

Her gencin yaptığı askerlik vazifesi onların hayatı boyunca övünerek anacakları arzularla doludur. İşte bir çocuğun büyüdüğünde vatan hizmetine koşmak için sabırsızlanması:

Her çocuk rûh-ı safvetinde yarım
Büyüme, milletin felaketine
Bais-i esbabı anlamak, vatanın
Hadimi olmak celâl ü şevketine:
En, samimi, en âteşin bir emel

⁴⁰ İsmail Habib Sevük, *Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihi*, İstanbul, 1940, s. 392.

⁴¹ Payitahtın Kapısında, İstanbul, 1918, s. 76.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Bir mukaddes akide olmalıdır...⁴²

Çanakkale Savaşı'nın bütün şiddetiyle devam ettiği günlerde eşitlik ve insan hakları gibi mefhumlardan bahseden Avrupa'nın gösterdiği korsanlık ve vahşet karşısında kayıtsız kalmayarak Avrupa'nın gerçek yüzünü gösterir:

...
Demek yalanmış o niyyât-ı emn ü âsâyış,
Demek siyâset-i âlem bütün desiseymiş.
Demek ki hakk-ı beşer, 'adl-i âdemiyyet hiç,
Demek ki Avrupa inkâr-ı asl eden bir piç.

...
Demek ki Avrupa, yalnız şakî ve korsanmış.
(Elhan-ı Vatan, s. 9, 10)

Yapılan savaş aslında inananlarla inanmayanların savaşdır. Dünyanın her yerinden toplanan saldırganlar adeta yeni bir haçlı seferi yaparlar. Bu mücâdele aslında "haçla hilâlin" mücadelesidir. Başlatılan savaş âlem-i İslâm'a açılan bir savaştan başka bir savaş değildir. Ve bu saldırganların lideri de İngilizlerdir.

Kimse bilmez ne kadar muztaribim!
Böyle dünyada nehirler gibi kan
Akıtan, âlemi ateşte yakan
Hep o nemrut, o la'in İngiliz ah
İngiliz, düşman-ı İslâm...Allah
Onu kahırıyla batırsın..

(Payitahtın Kapısında, s. 22)

Verilen mücadelelerden sonra kahraman ordumuzun işgalcileri Çanakkale'den atmasıyla sonra Türk ordusunu överek karada ve denizde kazanılan zaferlerin sevincini yaşar.

Siz her zaman muzaffer olun..hergün Akdeniz
Olsun mesire'i galibiyet-i cedîdeniz.

(Elhan-ı Vatan, s. 47)

Fâik Ali, uğrunda binlerce canın verildiği hürriyetin ve İslâm'ın sembolü olan hilâli eskisi gibi göklerde hür dalgalanırken görmek ister.

Es-selâm ey livâ-i Osmânî,
Es-selâm ey hilâl-i fecr-âlûd
Ki selâmlar tulû' şevketini
Üç büyük asr ihtişam ve suûd. (Elhan-ı Vatan, s. 85)

⁴² Elhan-ı Vatan, İstanbul, 1917, s. 69.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Bu zaferi sağlayan şüphesiz milletin kendisi ve milletin içerisinde çıkan ordusu, askeridir. Bu zaferle yine Ezan-ı Muhammedî minarelerden okunmaya devam edecektir.

Nedir bu nagme ki dinler huşû-u kalb ile ümmet,
Nedir bu ses ki eder sermedi büyüklüğü a'lâm?
Evet nedir ki cemâ'at-ı pür hamîyyet-i İslâm,
Olur, duyunca, cebin-i sevda'î ibâdet ve hürmet?
(Fânî Teselliler, s.153)

Osmanlı Devleti uzun yıllar İslâm devletlerinin önderi ve hilâfet merkezi idi. Batılı devletlerle yapılan mücadele bu yönüyle değerlendirildiğinde ayrı bir önem taşımaktaydı.

Bunu hisseden Fâik Ali, verilen mücadelenin her şeyden önce İslâm dinin muhafaza mücadelesi olduğunu dile getirir.

Fakat biz önce ve her şeyden evvel İslâmız
Liva-i vahdet iken ra'iyet-i mu'allâmız
Vatan hududunu ta'yin bir emr-i müşkil olur
Evet hükümet-i İslâma bence had yoktur.
(Payitahtın Kapısında, s. 50)

Şiirin yazıldığı dönemde hâlâ İslam halifesi olan Osmanlı padişahı yeryüzündeki bütün Müslümanların lideri durumdaydı. Fakat halifelik müessesesi Osmanlı'nın güçlü olduğu yıllardaki kadar etkin değildi.

Burada bizim için önemli olan Fâik Ali'nin kullandığı her şeyden evvel İslâm'ız ibaresidir. Muhtemelen bunda o dönemde tartışılan İttihâd-ı İslâm fikirlerinin de etkisi vardır.

Savaşların millet hayatında açtığı derin yaraların farkında olan şair, onun ne derece büyük bir felâket olduğunu bilir.

O toplar öldürecek bir hayat arar...Asker
Veya muhâbir ve şâ'ir, kadın, çocuk, hasta
Vazifesinde mi? Hatta vücûd-u emvata
Havale'î zarbât eyler...Ezmek, öldürmek
Asıl vazife bu...Her şey yalan ölüm gerçek.
(Payitahtın Kapısında, s. 59)

Şair, uğrunda savaşılan değerler için ölmenin cana minnet bilinmesi gerektiği inancındadır. Çünkü dinimize göre şehitlik mertebesi peygamberlikten sonra gelen yüce bir mevkidir. Bundandır ki yıllardır gençlerimiz savaştan savaşa “ölürsem şehit, kalırsam gazi” düsturuyla koşmuşlardır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Cana minnet bilelim ölmeyi hürriyet için,
Emr-i kat'idir ölüm ömr-i fenâ-hilkat için,
Hiç fena bulmaz ölenler vatan ve millet için,
Vatan uğrunda ölen sine'i millette yaşar.

(Elhân-ı Vatan, s. 32)

Benzer söyleyişleri Namık Kemal ve Mehmet Emin'de görmek mümkün. Namık Kemal vatan uğruna ölmeyi değişik bir söyleyişle dile getirir.

Sıdk ile terk edelim her emeli, her hevesi.
Kıralım hâ'il ise azmimize ten kafesi.
İnledikçe eleminden vatanın her nefesi,
Gelin imdada diyor, bak budur Allah sesi..⁴³

Mehmet Emin Yurdakul'un "Anadolu'dan Bir Ses Yahut Cenge Giderken" isimli manzumesi, Anadolu insanının savaşa giderken duyduğu heyecanı ilk yansıtan şiirlerden birisi olarak kabul görmüştür.

Muhammed'in kitabını kaldırtmam
Osmancığın bayrağını aldirtmam
Düşmanımı vatanıma saldirtmam
Tanrı evi virân olmaz; giderim!⁴⁴

Aynı yıllarda Emin Bülent Serdaroğlu, Servet-i Fünûn dergisinde çıkan "Kin" şiirinde benzer bir edâyıyla İslâm düşmanlarına seslenir.

Ey makber-i muazzam-ı ecdâdı titreten
Düşman sadası, sus, yine yükselme gölgeden
Düşman! Hilâl-i râyet-i İslâma hürmet et!
Toplar boğar hitâbını dağlarda âkıbet.⁴⁵

Bütün bu gür edayla söylenmiş şiirler milletin zor günlerinde yanında olan, verilen silahlı mücadeleleri duygularıyla, kalemleriyle destekleyen şairlerin ve onlarla aynı duyguları paylaşan milletin haykırışı niteliğindedir.

Aynı söyleyişleri daha da etkili olarak Kurtuluş Savaşı yıllarında zamanın şair ve yazarlarında görüyoruz. Çünkü verilen silahlı mücadele kadar insanların güvenini ve morallerini yüceltmek de mühimdir.

⁴³ Önder Göçgün, *Nâmık Kemâl*, Ankara, 1987, s. 96.

⁴⁴ Yüksel Yazıcı, *Mehmet Emin Yurdakul*, İstanbul, 1987, s. 11.

⁴⁵ Fahri Ersavaş, *Hamasî Türk Şiiri Antolojisi 1.Cilt*, İstanbul, 1961, s. 92.

Türk edebiyatında söylenen bu tarz şiirlerin hemen hepsi de uğranılan bir haksızlığa zulüm veya kutsal değerlere karşı yapılan saldırılara cevap niteliğinde şiirlerdir. Bu bize Türk insanının yapılan haksızlıklara tahammül edemediğini, kutsal bildiği değerlere her ne şekilde olursa olsun söz söylemediğini göstermektedir.

4. Diğer Şiirleri

İncelediğimiz bu üç başlıktan başka şairin dağınık olarak ele aldığı diğer konuları içeren şiirlerini bu bölümde incelemeyi uygun gördük. Bunu yaparken yine şiirlerinden hareketle bir sıralama yoluna gittik.

4.1-Aile Şiirleri:

Şair kimliğinin yanında Fâik Ali'nin beş çocuğu olan bir aile babası olduğunu hatırlamak gerekir.

O, her baba gibi çocuklarının sorumluluğunu taşıyan ve onlara vakit ayırması gerektiğini bilerek hareket eden bir insandır. Fâik Ali, şair tabiatı gereği çocuklarına karşı olan duygularını da şiir yoluyla anlatmayı tercih eder.

Oğlu Munis Fâik, henüz çocukken ona karşı hissettiği duygularını bakın nasıl dile getirir:

En çok ve en evvel bu ki: Ceddin gibi oğlum,
Her nevha-i meyyuse ve her nâliş-i mazlûm
Kalbinde birer ma'kes-i bî-şâibe bulsun;
"Munis" çocuğum, kalb-i kerem hasletin olsun
Bî-fikr-i ivaz, menfa'at azâde, samimi
Öksüzler için bir baba, bi-keslere hâmi.

(Elhân-ı Vatan, s. 34)

Toplumun temeli sağlam bir aile, mutlu bir aile sıcak bir yuvadır. Şair, bu müesseseye saygı duyar. Yuvanın mutluluğu çocuklarla mümkündür. Çocuksuz bir aileyi kuşsuz bir bahçeye benzetir.

Bozmayın yıkmayın hiç onları siz
Sonra kuşlar uçar gider dağılır
Kuşlar olmazsa bahçelerde kalır
Nağmesiz, neş'esiz, şetaretsiz,
İşte her yavru kuş sizin gibi, bir
Yuvanın kalbi, ruhu, ziyetidir.⁴⁶

⁴⁶ Kükey, age, s. 37.

Müşfik bir yapıya sahip olan Fâik Ali'nin ailesine ve çocuklarına karşı olan tutumunu Mithat Cemal Kuntay şairin ölümü üzerine 5 Ekim 1950 tarihinde Son Posta gazetesinde yazdığı yazıda şöyle ifade eder:

“Sadık bir zevc, müşfik bir babaydı. Hayatı bir zerre sefâhat ve bilerek bir parça günah ile kirlenmemiştir”

Fâik Ali'nin çocuklarına yazdığı şiirler olmakla berâber, “çocuk şiirleri” diyebileceğimiz türden fazla şiiri yoktur. Daha çok Servet-i Fünûn da Tevfik Fikret'te rastlanan çocuk şiirleri Fâik Ali'de yok denecek kadar azdır.

Edebiyatımızda ilk örneklerini Tevfik Fikret'in “Şermin” kitabında gördüğümüz çocuk şiirleri diğer şairler de münferiden kendi çocuklarına söyledikleri şiirler olarak görülür. (Ekrem'in oğlu Nijad'a yazdığı şiirler gibi.)

Fakat Fikret'in Haluk'a yazdığı şiirler ideallerini gerçekleştirecek bir nesil özlemine yansıtan şiirlerdir.

Fâik Ali bu tür ifadelerden ziyade ailenin mutluluğu için çocuklara olan ihtiyacı ve çocuk sevgisini şiirleştirir. Kardeşinin oğluna yazdığı şiirde bu duygularına yer verir.

Çocuklar bir tesellidir, çocukluk en güzel ni'met,
Senin handenle ruhum zanneder bir buse'i cennet
Benim kehvâre-i âtime uçmuş mehd-i mâziden.

(Fânî Teselliler, s. 152)

Servet-i Fünûn şairlerinden sonra da pek çok şairin çocuk şiirleri yazdığını ve edebiyatımızda bir çocuk edebiyatı şubesinin oluştuğunu görüyoruz. Bu sahanın ilk şairlerinden biri de Fâik Ali'dir.

4.2-Felsefî Şiirleri:

Fâik Ali herhangi bir felsefî ekole bağlı değildir. Fakat onun da buhranları, iç çatışmaları neticesinde kaleme aldığı ve duygularını dile getirdiği anlar olmuştur. Bu daha çok fikir çelişkileri olarak karşımıza çıkar. Fikret'teki gibi inkâra kadar sürüklenen bir bunalım ve iç çatışma değildir.

Bu haşr-ı matem eden kubbe-i mükevkebenin
Ziya-ı muzlimi altında leb-güşâ-yı enin,
Cenazelerle, ölümlerle haşr olup kalayım.
Önümde saikalar, berk-ü ra'dler dönsün,
Güzer-gahımda bütün meş'al-i sema sönsün.
Nasibsiz yaşamaktan nasib-i ömr alayım.

(Fânî Teselliler, s. 136)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Karamsar bir ruh haliyle yazdığı bu şiirde şair baştan sona tezat içindedir. Dünyada her zevkin, her neşenin sonunda elem olduğunu düşünen şair, bu fani hayatın geçiciliğini hatırlar ve sonunda Allah'a sığınır.

Bir dalâlet-zedenin nâlişi, ya feryâdı.
Biz, İlâhî ne yapardık, heyhat
Zevki ruya gibi, derdiyse hudutsuz bu hayat
Ebedi olsaydı.⁴⁷

Bu karamsar ruh halinden şairin uzaklaşması geç olmaz. Daha sonra yine içinde beliren bir ümit, bir "belki" hayatın daha güzel görünmesini sağlayacak bir bakış, bir nazar verir ve şair, o duygularla hayat-ı yeniden yaşanılır kılacak bir arzuyla dolar.

Fâik Ali'de varlık ve yokluk arasındaki gidiş gelişler hiç bir zaman ifrata kaçmaz. Daha önce söylediğimiz gibi onda hiçbir zaman Fikret'i inkara sürükleyen bedbinlik ve karamsarlık görülmez.

...

Yokluk gibi varlık da ederken beni tedhiş,
Hâlâ bu karanlık bu tereddüdü hayati
Sevdirmede bir "belki!" bir ümid-i hod-endiş
Sönsün bu sükûn-ı siyah, âtime tulû' et
Mehtab-ı mükevkeb gibi güldür zulmâtı

(Fânî Teselliler, s. 40)

Ölüm temini de işleyen Fâik Ali, ölüm karşısında mütevekkildir. O hayatın fani olduğunu bildiği için yaşadığı müddetçe hayatın güzellikler içinde geçmesini ister.

Ölümü dinimizde olduğu gibi yeni bir doğuş olarak algılar ve bu yüzden kabri de beşiğe benzetir.

Ölüm! kâmus-ı elfâz-ı beşerde
Bu lafzın doğru bir ma'nası mevcud.
Değil. Bizler ki -Heyhat öldü!- der de.
Figân eyler dururken böyle hâsir,
Nedir sükkân-ı ferdâ-yı makabir
Ölen her ferd için?...Bir tıfl-ı mevlûd.

(Fânî Teselliler, s. 186)

Bir başka ifadeyle beşik mezar, mezar beşiktir.

Müsâvidir bütün garb ya şârik

⁴⁷ age, s. 45.

Bir ömr-ü i'tibaridir derim ben
Beşik yahud kabir, magrib ya maşrık.

Beşik bir makber, olmaktır ademden.
Doğup düşmek bu sahra-ı niyâza;
Ve makber bence benzer mehd-i râza.

(Fânî Teselliler, s. 188)

Görülüyor ki hangi edebi görüşe ve harekete mensup olursa olsun şair, hemen her konuda hissiyatını şiire dökmekten geri kalmaz. Ancak bu söyleyiş kişiye, döneme ve üsluba göre farklılık arz eder. Ayrılık duygularında ve düşüncelerde değil onların ele alınış biçimindedir. Sanatın özgün olması da bu sebeptendir. Fâik Ali de sıradan olanı kendine has anlatım ve hissiyatla ele almakta oldukça yetkin olduğu görülmektedir.

Sonuç

Genç yaşta şiirler yazmaya başlayan Fâik Ali, Servet-i Fünûn topluluğunun en genç mensuplarından. İlk şiirlerinde bir arayış içerisinde olan şair, önce Cenab'a daha sonra Hamit'e yaklaşıyor bir müddet onun izinde gider. Eserlerinde de gördüğümüz gibi bu hayranlık körü körüne bir bağlılık veya bir mukallitlik olmamıştır. Şairin kendi tarzını oluşturması çok sürmez. İkinci eseri "Temâsil" ve ondan sonra gelen "Elhan-ı Vatan" eserleri artık kendi üslubunun izlerini taşır.

Tam bir Servet-i Fünûn şairi olan Fâik Ali, bu topluluğun bütün özelliklerini gösterir. Şiirlerindeki konular; bu topluluğun benimsediği aşk, kadın aile, tabiat, konularıdır. Şair, bu konulardan başka cemiyetin sıkıntılarını dile getiren millî ve sosyal konulara da eğilir. Konu bakımında sıkıntı çekmeyen şair, şiirlerindeki kâinat unsurlarıyla kâinatın şiirini yakalamaya çalışır. Tabiat onun şiirlerinde bütün canlılığı ve güzelliği ile yer alır. Tabiatın her unsuru bazen bir tablo bütünlüğünde bazen de ayrı ayrı bölümler halinde işlenir. Kadın ve aile en çok hassas olduğu konulardandır. Onun şiirlerinde kadın idealize edilmiş bir şekildedir.

O da Servet-i Fünûn'un diğer mensupları gibi şiirini küçük ihtisaslar, küçük hayal kırıklıkları üzerine bina eder. Bu yaparken Abdülhak Hamit ile Servet-i Fünûn'cu şairler arasında adeta bir köprü vazifesi üstlenir. Bilindiği üzere Abdülhak Hamit, tabiattan aldığı izlenimleri yansıtır. Bunun yanında Servet-i Fünûn'cu şairler, tabiata kendi duygularını izâfe ederler. Onların kullandığı "hazân-ı giryân", "saat-i semenfam" yahut "bâd-ı müteverrim" terkipleri onların izâfeci

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

ya da sembolist taraflarını gösterir. Fâik Ali’de ise tabiat, gâh Hamit’te olduğu gibi hayran kalınan, gâh Servet-i Fünûn’cularda olduğu gibi hüzün veren bir öge olarak belirir.

Şiirlerinde duyuş yönüyle genellikle romantizmin tesirinde kalan şair, sembolist ve parnasyen tesirle yazdığı şiirleri de mevcuttur. Toplumsal konuları işleyen şiirlerinde daha çok hissî olduğu görülür.

Fâik Ali, nesiller arasındaki köprü görevini Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî grubu arasında da sürdürür. O, edebiyatımızda Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî toplulukları arasında bir köprü vazifesi yapar. Şairin “Benim Sema-yı Hayalim” şiirini inceleyen Mehmet Kaplan bu tespitini şöyle belirtir:

“Fâik Ali, bazı şiirleriyle Servet-i Fünûn ile Fecr-i Âtî arasında bir köprü kurar. Onda daha sonra en derin şekilde Ahmed Haşim’in eserlerinde görülecek olan kozmik duygu mühim bir yer tutar. O da Haşim gibi duygularını göklere aksettirmek suretiyle “kâinatın şiirini hisseder.”⁴⁸

Fecr-i Âtî’nin oluşmasında rol alması, bu topluluğun isim babası oluşu ve bir dönem bu topluluğun liderliğini üstlenmesi şairin bu fonksiyonunun daha iyi anlaşılmasını sağlar. Eserlerinde her şeyden önce sanat kaygısı güden şairin zaman zaman kullandığı kelimeler ve terkiplerle dilinin bazen çok ağır olduğu görülür. Onu buna iten sebep sadeleşirken basitleşmekten korkmasıdır.

Yaşantısı, şiirlerindeki renkli ve zengin hayal gücü, anlatıma verdiği önem, aruzu ustalıkla kullanması ve her şeyden önce sanatı düşünmesi bize onun nev’i şahsına münhasır, bir şair olduğunu gösterir.

Denilebilir ki, kendisinden önceki ustaları taklit ederek şiire başlayan Fâik Ali, zaman içerisinde kendi orijinal üslup ve edasını yakalamıştır. Grupların edebî anlayış ve kalıpları içerisinde kalmaktan ziyade sentezci bir anlayış benimseyerek, güzel bulduğu bütün tarz ve yönelişleri özümsemiştir. Bu yönüyle Servet-i Fünûn dergisinde usta şairleri taklit yoluyla şiire başlayan ve “sıradan şair” olarak kalan genç şiir meraklılarından biri olmaktan kurtulmuş ve usta şair denilebilecek bir yere gelmiştir.

⁴⁸ Kaplan, 1988, s. 134.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ Şerif, **Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996.
- AKYÜZ Kenan, **Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1986.
- AKYÜZ Kenan, **Modern Türk Edebiyatını Ana çizgileri**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1995.
- AYVAZOĞLU Beşir, **İslâm Estetiği ve İnsan**, Çağ Yayınları, İstanbul, 1989.
- BAYRAK M. Orhan, **Osmanlı Tarih Yazarları**, İstanbul, 1982.
- BEYSANOĞLU Şevket, **Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları, C.II**, San Matbaası, Ankara, 1997.
- Bursalı Mehmet Tahir, **Osmanlı Müellifleri C. II**, İstanbul, 1972.
- Cogito, **Aşk Özel Sayısı**, S.4, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995.
- DİLÇİN Cem, **Örneklerle Türk Şiiri Bilgisi**, TDK yay., Ankara, 1997.
- ENGİNÜN İnci, **Abdülhak Hâmid Tarhan Bütün Şiirleri 1**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1979.
- ERSAVAŞ Fahri **Hamasî Türk Şiiri Antolojisi 1.Cilt**, Matbaacılık Okulu, İstanbul, 1961.
- GÖÇGÜN Önder, **Nâmık Kemâl**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.
- GÖLPINARLI Abdülbâki, **Fuzûlî Dîvânı**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1985,
- İNAL İnülemin M. Kemal, **Son Asır Türk Şâirleri, C. I**. İstanbul, 1988.
- KAPLAN Mehmet vd., **Cenab Şahabeddin'in Bütün Şiirleri**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1984.
- KAPLAN Mehmet, **Şiir Tahlilleri I**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1988.
- KAPLAN Mehmet, **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1997.
- KARAKAŞ Şuayb, **Süleyman Nazif**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Ankara, 1988.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

-
- KAVCAR Cahit, “Tevfik Fikret ve Güzel Sanatlar”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 15, Sayı 2, (1982), s. 131-150.
- KÜKEY Mazhar, (1951) **Fâik Ali Ozansoy**. Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara.
- MAZIOĞLU Hasibe, **Nedim’in Divan Şiirine Getirdiği Yenilikler**, Akçağ Yayınları, Ankara,1992.
- OZANSOY Fâik Ali, **Elhân-ı Vatan**, İstanbul, 1917.
- OZANSOY Fâik Ali, **Fânî Teselliler**, İstanbul, 1908.
- OZANSOY Fâik Ali, **Nedim ve Lale Devri**, Ankara, 1950.
- OZANSOY Fâik Ali, **Pâyitahtın Kapısında**, İstanbul, 1918.
- OZANSOY Fâik Ali, **Şâir-i Azama Mektup**, İstanbul, 1923.
- OZANSOY Fâik Ali, **Temâsil**, İstanbul, 1913.
- SEVÜK İsmail Habib, **Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihi**, Remzi Kitabevi, İstanbul,1940.
- TANPINAR A. Hamdi, **19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Çağlayan Kitabevi, İstanbul,1997.
- YAZICI Yüksel, **Mehmet Emin Yurdakul**, Toker Yayınları, İstanbul, 1987.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*